

Fråga om föreståndaren för ett LVM-hem haft rätt att omhänderta ett bankomatkort och en legitimationshandling från en person som vårdades vid hemmet

---

AA, som varit intagen för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM, klagade i en anmälan till JO på att institutionschefen vid Hornö LVM-hem, BB, beslagtagit hans bankomatkort och legitimation.

Anmälan remitterades till Statens institutionsstyrelse, SiS, för utredning och yttrande. I sitt remissvar, beslutat av generaldirektören CC efter föredragning av chefsjuristen DD, anförde SiS bl.a. följande. (Remissvaret innefattade även yttrande i JO:s ärende 1323-1999 avseende en anmälan från T.J. i en liknande fråga).

Utredning

AA har varit intagen med stöd av LVM på Hornö LVM-hem vid flera tillfällen under de tre senaste åren.

Den 20 maj 1997 intogs han första gången på Hornö LVM-hem. Han överflyttades emellertid efter en kortare tid till Frösö behandlingshem, eftersom han bedömdes vara alltför bråkig för att kunna stanna på Hornö LVM-hem.

Den 5 augusti 1998 intogs han för andra gången på Hornö LVM-hem. Den 12 oktober samma år skedde överflyttning enligt 27 § LVM till Jälla behandlingshem, och den 12 november 1998 skrevs han ut från Hornö LVM-hem.

Den 14 december 1998 intogs han igen på Hornö LVM-hem med stöd av 13 § LVM. Det omedelbara omhändertagandet upphävdes emellertid den 17 december.

Redan den 31 december 1998 intogs han för fjärde gången på Hornö LVM-hem. Den 3 februari 1999 skedde överflyttning enligt 27 § till Jälla behandlingshem, men redan den 4 februari återkom han till Hornö LVM-hem. Den 1 mars 1999 avvek han, men återkom till Hornö LVM-hem senare samma dag och lämnade ett urinprov som vid analys visade spår av amfetamin. Han är alltjämt (1999-04-22) intagen på Hornö LVM-hem.

När det gäller perioden från och med den 31 december 1998 har AA:s bankomatkort och legitimation omhändertagits med stöd av 31 § LVM vid varje tillfälle då han tagits in på Hornö LVM-hem. Bankomatkortet och legitimationen har återlämnats till AA vid de två tillfällen då han lämnade Hornö LVM-hem för placering enligt 27 § LVM på Jälla behandlingshem.

Institutionschefens bedömningar

Institutionschefen har vid varje tillfälle då AA:s bankomatkort och legitimation omhändertagits gjort bedömningen att AA:s innehav av dessa skulle vara till sådant men för vården och ordningen vid hemmet som avses i 31 § LVM. AA har ett dokumenterat destruktivt och impulsmissigt beteende. Vid den ena placeringen på Jälla behandlingshem, då han återfått bankomatkortet och legitimationen, avvek han nästan genast och återföll i missbruk. Om klienter på Hornö LVM-hem skulle få inneha föremål som enkelt kan användas för att få kontanter, som i sin tur kan användas för flykt eller inköp av missbruksmedel, skulle det för det första befrämja sådana impulshandlingar som avvikning och återfall i missbruk, vilka är till men för vården och ordningen vid LVM-hemmet. Det skulle för det andra kunna leda till en ordningsstörande handel och köpslagan.

Yttrande

Institutionschefen har omhändertagit bankomatkort och legitimation med stöd av 31 § LVM och gjort den bedömningen att AA:s respektive T.J:s innehav av föremålen skulle vara till men för vården och ordningen vid hemmet. Enligt SiS mening kan man i 31 § LVM som regel finna stöd för att omhänderta kontanter, annat än mindre summor, och sådana föremål som enkelt kan användas för att få kontanter samt sådana föremål som är särskilt användbara i samband med flykt. SiS kan inte se att institutionschefen saknat grund för ett omhändertagande av föremålen.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

JO André anförde i ett beslut den 7 april 2000 följande.

Den som är intagen för vård enligt LVM är inte på grund av detta fråntagen sin rätt att själv förfoga över sin egendom. Inskränkningar i denna rätt kan emellertid göras av ordningsskäl och för att vården skall kunna genomföras. Enligt 31 § LVM får den som vårdas i ett LVM-hem inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Enligt samma bestämmelse får den intagne inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom får den omhändertas. Av 32 § LVM följer att kroppsvisitering eller ytlig kroppsbesiktning får användas för att kontrollera att de intagna inte bär på sig något som de inte får inneha under vistelsen i LVM-hemmet.

De redovisade bestämmelserna i 31 och 32 §§ LVM gäller enligt 33 § LVM för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätta ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det. Detta innebär att även intagna som inte vårdas enligt LVM omfattas av bestämmelserna.

I 34 och 35 §§ LVM finns ytterligare bestämmelser om tvångsbefogenheter beträffande dem som vårdas i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn. I 34 § anges att den intagne får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Av bestämmelsen följer vidare att hans rörelsefrihet får inskränkas när det

behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet. I 35 § LVM ges möjlighet att kontrollera försändelser till den intagne och omhändertagarens egendom som inte får innehas enligt 31 § om sådan påträffas i en ankommande försändelse.

I förarbetena till 31 § LVM har angetts att med föremål som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet avses företrädesvis vapen och tillhyggen som kan skada personalen eller andra intagna (prop. 1981/82:8 s. 93 f. och 1987/88:147 s. 107). JO har i tidigare beslut uttalat att även större penningssummor som innehas av de intagna kan omhändertas med stöd av 31 § LVM, när syftet med omhändertagandet varit bl.a. att förhindra utpressningssituationer samt för att undvika att droger förs in på anstalten, JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 294 f.

Regleringen av vilken egendom som får omhändertas från en patient som vårdas enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, är i huvudsak densamma som vid vård enligt LVM. Av 21 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård jämförd med 8 § LRV framgår att en patient som är intagen på en rättspsykiatrisk vårdinrättning, utöver narkotika och liknande, inte får inneha annan egendom som kan skada honom själv eller någon annan eller vara till men för vården eller ordningen på avdelningen. Enligt vad JO tidigare uttalat kunde en patients innehav av en större summa pengar – 27 000 kr – menligt inverka på både vården och ordningen på vårdinrättningen, varför JO ansåg det rimligt att tolka begreppet annan egendom så att det även innefattar pengar (se JO:s ämbetsberättelse 1996/97 s. 301). Jag fann i ett beslut den 7 mars i år, dnr 2563-1999, inte anledning att inta någon annan ståndpunkt när det gällde ett omhändertagande av ett s.k. minutenkort. Förhållandena i det ärendet var sådana att kortinnehavaren missbrukade droger och det hade förekommit narkotika på avdelningen när denne vistades där. Det fanns vidare skäl att befara att patientens ”minutenkort” skulle kunna komma att överlämnas till annan patient på vårdinrättningen för uttag av pengar. På det aktuella kontot fanns 48 000 kr inestående. Sammantaget fanns en beaktansvärd risk att ”minutenkortet” skulle kunna vara till men för vården eller ordningen på samma sätt som innehav av en större summa pengar.

Enligt min mening bör samma synsätt i princip kunna anläggas när det gäller ”minutenkort” eller liknande kort som innehas av någon som är intagen för vård i ett LVM-hem. Det är i och för sig inte lika tydligt att innehavet av en legitimationshandling skulle kunna vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Det skall dock inte bortses från att även en sådan handling, genom att den t.ex. möjliggör uttag av medel i bank, representerar ett sådant värde att handlingen i detta sammanhang kan vara att jämställa med ett bankomatkort eller kontanter. Jag anser därför att det inte bör föreligga något hinder mot att omhänderta bankomatkort och identitetshandlingar med stöd av 31 § LVM när förutsättningarna för omhändertagande i övrigt är uppfyllda.

I remissvaret har anförts att omhändertagandet av AA:s bankomatkort och legitimation grundats på en bedömning av att innehavet av föremålen skulle kunna vara till men för vården och ordningen vid hemmet. Det har emellertid inte påståtts att bankomatkortet och/eller legitimationen i detta fall – inne på institutionen – utgjort något men för vården eller någon fara för ordningen där. Den yttersta

anledningen till omhändertagandet av föremålen synes ha varit att avhålla AA från att avvika från LVM-hemmet.

Det kan naturligtvis ifrågasättas om ett omhändertagande av egendom, som sker i syfte att avhålla en intagen från att avvika, ryms inom stadgandet i 31 § LVM. Det inger av principiella skäl vissa betänkligheter att ge en bestämmelse om tvångsbefogenheter ett alltför vidsträckt tillämpningsområde. Jag anser dock att sambandet mellan risken för att en intagen avviker och det men för vården och ordningen på hemmet som ett avvikande eller ett planerat avvikande skulle kunna innebära är tillräckligt påtagligt för att 31 § LVM skall kunna tillämpas även i en sådan situation.

I förevarande fall får institutionschefen anses ha haft befogad anledning att anta att AA:s innehav av såväl bankomatkortet som legitimationshandlingen kunnat vara till men för vården och ordningen vid hemmet. Omhändertagandet av handlingarna föranleder därför ingen kritik från min sida.